

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 174-057.2221

DOI <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2025-1-1>

Олена Володимирівна БОРИСЮК,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

E-mail: lena-borysuk@ukr.net

ORCID: 0000-0002-9411-4118

Марія Богданівна ДАЦЮК-ТОМЧУК,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри права та фінансів,

Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна»

E-mail: mashaprof@ukr.net

ORCID: 0000-0002-9794-8943

СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ФІНАНСИСТА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анотація. Вступ. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується динамічними змінами у сфері економіки, фінансів, інформаційних технологій та міжнародної співпраці. У таких умовах значно зростають вимоги до професійної діяльності спеціалістів фінансової сфери, зокрема до рівня їхньої відповідальності, доброчесності та дотримання етичних стандартів. Фінансисти – це фахівці, які працюють з грошовими потоками, інвестиціями, бухгалтерською звітністю, фінансовим плануванням та аудитом, а тому мають значний вплив на економічні процеси як на мікро-, так і на макрорівнях. Їхня діяльність безпосередньо пов'язана з високим ступенем довіри з боку суспільства, інвесторів, клієнтів, держави, тому етична складова частина у професії фінансиста є не просто бажаною, а критично необхідною.

Професійна етика фінансиста – це система моральних норм, цінностей і правил поведінки, яка регулює професійну діяльність працівників фінансової сфери. Вона включає принципи чесності, об'єктивності, професійної компетентності, конфіденційності, відповідальності, дотримання законодавства та лояльності. У сучасних умовах, коли фінансові операції стають дедалі складнішими, а ризики – зростають, дотримання етичних стандартів набуває особливої актуальності.

Проблеми етики у фінансовій діяльності проявляються у різних формах: шахрайство, маніпуляції з фінансовою звітністю, конфлікти інтересів, зловживання службовим становищем, розголошення конфіденційної інформації тощо. Ці явища підривають довіру до фінансових інститутів, дестабілізують ринки та негативно впливають на економічний розвиток. Тому дослідження етичних аспектів професії фінансиста, формування чіткої системи принципів і норм поведінки є надзвичайно важливими для підвищення якості фінансових послуг та забезпечення стабільності фінансової системи загалом.

Метою дослідження є всебічне вивчення сутності професійної етики фінансиста, визначення її ключових принципів, а також обґрунтування ролі етичних норм у забезпеченні ефективної та відповідальної фінансової діяльності в сучасних умовах.

Наукова новизна роботи полягає в узагальненні сучасного розуміння професійної етики фінансиста як багатогранного соціального явища, що поєднує моральні, правові та професійні норми. У межах дослідження здійснено спробу систематизувати ключові принципи професійної етики фінансиста та адаптувати їх до вимог сьогодення, зокрема враховуючи виклики цифровізації, глобалізації фінансових ринків та зростання ролі соціальної відповідальності бізнесу.

Висновки. Отже, результати дослідження сприятимуть формуванню більшої етичної свідомості серед фінансистів та покращенню загальної ситуації в галузі фінансових послуг. Визначення ключових аспектів професійної етики у фінансах не лише допоможе у формуванні позитивного іміджу професії, але й сприятиме розвитку більш стабільного та прозорого фінансового середовища. Формування сильної етичної культури у фінансовій сфері потребує зусиль з боку держави, професійних організацій та самих фінансистів. Лише за умови дотримання високих стандартів професійної етики можна гарантувати чесність, прозорість та ефективність фінансової системи України. У цьому контексті роль кожного окремого спеціаліста є вирішальною, адже саме особиста відповідальність стає фундаментом для довіри в масштабах усієї країни.

Ключові слова: фінансист, професійна етика фінансиста, професійна культура, етичні принципи, принципи професійної етики фінансиста, професійна компетентність, комплаєнс.

Olena Volodymyrivna BORYSIUK,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Finance,
Lesya Ukrainka Volyn National University
E-mail: lena-borysuk@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9411-4118

Maria Bogdanivna DATSYUK-TOMCHUK,
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor at the Department of Law and Finance,
Lutsk Institute of Human Development, University "Ukraine"
E-mail: mashaprof@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9794-8943

THE ESSENCE AND PRINCIPLES OF PROFESSIONAL ETHICS OF A FINANCIER IN MODERN CONDITIONS

Abstract. Introduction. The current stage of development of society is characterized by dynamic changes in the field of economics, finance, information technologies and international cooperation. In such conditions, the requirements for the professional activities of financial specialists are significantly increasing, in particular, to the level of their responsibility, integrity and compliance with ethical standards. Financiers are specialists who work with cash flows, investments, accounting reporting, financial planning and auditing, and therefore have a significant impact on economic processes at both the micro and macro levels. Their activities are directly related to a high degree of trust from society, investors, clients, and the state, therefore the ethical component in the profession of a financier is not just desirable, but critically necessary.

Professional ethics of a financier is a system of moral norms, values and rules of conduct that regulates the professional activities of financial sector employees. It includes the principles of honesty, objectivity, professional competence, confidentiality, responsibility, compliance with the law and loyalty. In modern conditions, when financial transactions are becoming increasingly complex and risks are increasing, compliance with ethical standards is becoming particularly relevant.

Problems of ethics in financial activities manifest themselves in various forms: fraud, manipulation of financial statements, conflicts of interest, abuse of official position, disclosure of confidential information, etc. These phenomena undermine trust in financial institutions, destabilize markets and negatively affect economic development. Therefore, research into the ethical aspects of the profession of a financier, the formation of a clear system of principles and norms of behavior are extremely important for improving the quality of financial services and ensuring the stability of the financial system as a whole.

The purpose of this study is to comprehensively study the essence of the professional ethics of a financier; determine its key principles, and substantiate the role of ethical norms in ensuring effective and responsible financial activities in modern conditions.

The scientific novelty of the work lies in the generalization of the modern understanding of the professional ethics of a financier as a multifaceted social phenomenon that combines moral, legal and professional norms. The study attempts to systematize the key principles of the professional ethics of a financier and adapt them to the requirements of today, in particular, taking into account the challenges of digitalization, globalization of financial markets and the growing role of social responsibility of business.

Conclusions. Therefore, the results of this study will contribute to the formation of greater ethical awareness among financiers and the improvement of the general situation in the field of financial services. Identifying key aspects of professional ethics in finance will not only help in forming a positive image of the profession, but will also contribute to the development of a more stable and transparent financial environment. The formation of a strong ethical culture in the financial sector requires efforts from the state, professional organizations and financiers themselves. Only by adhering to high standards of professional ethics can the honesty, transparency and efficiency of the financial system of Ukraine be guaranteed. In this context, the role of each individual specialist is crucial – after all, it is personal responsibility that becomes the foundation for trust across the country.

Key words: financier; professional ethics of a financier; professional culture, ethical principles, principles of professional ethics of a financier; professional competence, compliance.

Вступ. У сучасному світі, де фінансові системи стають все більш складними, а економічні умови – нестабільними, роль фінансистів у забезпеченні стабільності та прозорості економіки є надзвичайно важливою. Професійна етика фінансиста не лише формує

основи довіри між учасниками фінансового ринку, але й сприяє формуванню позитивного іміджу професії загалом. В умовах глобалізації, технологічних змін і постійних викликів, з якими стикаються фінансові установи, дотримання етичних стандартів стає критично важливим для запобігання фінансовим злочинам, корупції та іншим негативним явищам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками зростає інтерес до теми професійної етики у фінансовій сфері. Вчені та практики активно досліджують питання етичних норм і стандартів, яких повинні дотримуватися фінансисти. Публікації в наукових журналах, як-от “Journal of Business Ethics”, “Financial Ethics”, висвітлюють різні аспекти етики у фінансових послугах, включно з поведінкою фінансових консультантів, менеджерів інвестицій та аналітиків. Дослідження також акцентують увагу на важливості етичного навчання та розвитку професійних стандартів у фінансових установах. Загалом дослідженню теоретичних аспектів щодо формування професійної етики фахівців присвячені праці вітчизняних вчених, таких як В. Бралатан, Л. Гуцаленко, Н. Здирко, А. Алексеєнко, К. Карпенко, Л. Гончаренко, В. Дейнека, В. Лозовой, М. Панов, І. Утюж, Н. Спиця, М. Мегрелішвілі, В. Мовчан, Г. Єльнікова, О. Зайченко, В. Маслов.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вивчення особливостей професійної етики фінансиста в сучасних умовах, а також розроблення рекомендацій щодо підвищення рівня етичної свідомості серед фінансистів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному суспільстві фінансисти відіграють одну з ключових ролей у забезпеченні стабільності економіки, розвитку бізнесу та збереженні фінансової довіри. Проте поряд із професійною компетентністю дедалі більшого значення набуває дотримання етичних норм. У світі, де фінансові скандали та махінації залишають по собі руйнівні наслідки, професійна етика є не лише моральною категорією, але й необхідною умовою для ефективного функціонування економіки.

Професійна етика – це сукупність моральних принципів, норм та стандартів поведінки, якими мають керуватись спеціалісти певної галузі. Для фінансистів це поняття охоплює не лише дотримання законів, але й вищий рівень моральної відповідальності, а саме чесність, об'єктивність, конфіденційність, прозорість, лояльність та уникнення конфлікту інтересів.

Фінансист працює з великими обсягами інформації, ресурсів та рішень, які можуть вплинути на життя підприємств, інвесторів, працівників, держави. Непрофесійна або неетична поведінка може призвести до серйозних економічних та соціальних наслідків, зокрема втрати довіри до фінансових установ.

Професійна етика у сфері фінансів відіграє важливу роль у створенні довіри та підтримці прозорості у відносинах між клієнтами та фахівцями. У цій сфері потрібні високі стандарти поведінки, запобігання конфлікту інтересів та дотримання актуальних законодавчих норм і правил [1, с. 65].

Як показує досвід, одна з ключових особливостей діяльності фінансистів полягає в тому, що для професійного успіху у цій сфері потрібні розвинені та спеціальні знання (у тому числі, кількісна підготовка) та комунікативні навички.

Водночас професійна етика фінансиста передбачає дотримання високих стандартів чесності, уникнення конфлікту інтересів, неупередженості у прийнятті рішень, а також відповідальність за наслідки своєї діяльності. Вона сприяє формуванню довіри між фінансовими інститутами та їхніми клієнтами, що є критично важливим у сфері фінансів, де обіг коштів та інформації має бути прозорим і законним.

У сучасних умовах великого значення набуває комплаєнс у фінансовій сфері – це система заходів і процедур, що забезпечують дотримання законодавства, внутрішніх корпоративних політик, стандартів та етичних норм. Його мета – запобігання корупції, шахрайству, відмиванню грошей, порушенню податкового, валютного, митного законодавства та інших нормативних актів. Комплаєнс сприяє фінансовій безпеці компанії, підвищує її репутацію і знижує ризики внутрішніх і зовнішніх загроз [2, с. 3].

Основні види комплаєнс-контролю включають регуляторний (дотримання законів і норм), корпоративний (прозорість і відповідність політикам компанії), фінансовий (контроль фінансових операцій) та комерційний (дотримання цивільного і господарського законодавства).

Впровадження комплаєнс-системи є необхідним елементом сучасної фінансової діяльності, що забезпечує не лише законність, але й етичність ведення бізнесу.

Взаємини у колективі також впливають на продуктивність роботи кожного співробітника окремо та організації загалом. Чим складніша діяльність в організації, тим більша залежність компанії від індивідуальних та командних досягнень. Через погані взаємини може не відбутися важлива комунікація між співробітниками, а гнітюча обстановка в колективі заважає виконанню навіть простих індивідуальних завдань.

Значення професійної етики для фінансистів можна звести до такого (табл. 1).

Отже, професійна етика відіграє важливу роль у сфері фінансів, визначаючи норми та стандарти поведінки професіоналів, тому дотримання етики допомагає завоювати довіру клієнтів, підтримати репутацію, дотримуватись законодавства та запобігати конфліктам інтересів. Крім того, етика сприяє ефективній командній роботі та підвищенню професійних навичок у сфері фінансів.

Основні принципи професійної етики фахівців у сфері фінансів згруповані в табл. 2.

Етичні принципи можна розділити на загальнолюдські та спеціальні, тобто такі, що належать до конкретної професії. Професіоналізм у будь-якій сфері діяльності передбачає

Таблиця 1

Значення професійної етики для фінансистів*

Значення	Характеристика
Сприяння довірі та лояльності клієнтів	Дотримання професійної етики допомагає створити довіру та впевненість у клієнтів, які покладаються на фінансових професіоналів у керуванні грошима.
Підтримка репутації та ділового етикету	Професійна етика допомагає підтримати високу репутацію як окремих фахівців, так і організації загалом, що є ключовим фактором успіху у фінансовій сфері.
Дотримання законодавства та норм регулювання	Професійна етика вимагає дотримання законодавства та норм регулювання, що забезпечує чесність та прозорість діяльності у сфері фінансів.
Запобігання конфліктам інтересів	Професійна етика включає принципи запобігання конфлікту інтересів між клієнтами та фінансовими фахівцями, забезпечуючи об'єктивність і незалежність у прийнятті рішень.
Створення ефективної командної роботи	Професійна етика сприяє створенню сильної командної роботи, що базується на взаємоповазі, ефективному обміні інформацією та довірі між колегами.

*складено за джерелами [3; 5; 8; 10].

Таблиця 2

Основні принципи професійної етики фінансиста*

Принцип	Характеристика
Чесність і неупередженість	Це основний принцип, який передбачає чесність та непримиренність до будь-яких форм шахрайства чи неправомірної поведінки. Фахівці у фінансовій сфері мають дотримуватися найвищих стандартів моралі та етики.
Конфіденційність	Важливе правило, яке забороняє розголошення конфіденційної інформації клієнтів без їхньої згоди. Фінансові професіонали повинні захищати конфіденційність та зберігати таємницю клієнта.
Компетентність	Професіонали у фінансовій сфері повинні постійно розвиватися та підвищувати свою кваліфікацію, щоб надавати якісні послуги своїм клієнтам. Вони мають бути в курсі останніх тенденцій та змін у фінансовій галузі.
Відповідальність	Фахівці у фінансовій сфері повинні нести повну відповідальність за свої дії та брати до уваги інтереси клієнтів. Вони повинні забезпечувати прозорість та об'єктивність у своїй роботі.
Повага	Фахівці у фінансовій сфері повинні поважати своїх клієнтів, колег та інших учасників галузі. Вони мають виявляти толерантність та враховувати різні культурні та етичні норми у своїй роботі.

*складено за джерелами [2; 5; 7; 9].

і загальнолюдські, і характерні для кожної професії етичні цінності. Тому у професійних стандартах для будь-якої професії є багато спільного, але специфіка різниться залежно від того, які принципи є найважливішими для тієї чи іншої професії. Саме тому у кодексі етики фінансистів існують стандарти, що регламентують торгівлю на інсайдерській інформації, а в кодексі етики пілотів чи медичних працівників таких стандартів немає. Стандарти етики для різних сфер діяльності у фінансах можуть також відрізнятися у зв'язку зі специфікою роботи, наприклад стандарти етики аудиторів дещо відрізняються від стандартів етики страховиків. Проте загалом професійні стандарти для різних фінансових професій мають багато загального.

В сучасних умовах можна спостерігати порушення професійної етики, а саме [8]:

- надання неправдивих відомостей чи маніпулювання фінансовою інформацією для особистої вигоди;
- розголошення конфіденційної інформації клієнтів без їхньої згоди;
- недотримання професійних стандартів та норм у роботі з клієнтами;
- прояв неповаги до клієнтів, колег чи інших учасників галузі;
- нездатність адекватно оцінювати ризики та робити інвестиційні рекомендації.

Серед основних труднощів у сфері дотримання професійної етики фінансистів в Україні можна виділити такі:

- корупція та тіньова економіка: у багатьох випадках фінансисти змушені працювати в умовах, де тиск з боку керівництва чи клієнтів заохочує до порушення етичних норм;
- недостатня фінансова культура: часто відсутній ефективний механізм контролю та відповідальності за порушення етичних норм;
- низький рівень підготовки: етична освіта ще не є обов'язковим або достатньо розвиненим компонентом у підготовці фінансистів;
- конфлікт інтересів: фінансисти, що працюють одночасно з кількома клієнтами або обіймають керівні посади, можуть опинятися у ситуаціях, де особисті інтереси переважають професійну відповідальність.

Для підвищення етичності в професійній діяльності фінансистів в Україні важливо:

- впроваджувати постійне навчання з етичних стандартів;
- розвивати інститути саморегулювання та професійної репутації;
- підтримувати прозорість та відкритість у фінансовій звітності;
- заохочувати whistleblowing system (система інформування про порушення) – інформування про порушення без ризику для кар'єри викривача;
- створювати сильне професійне середовище, де дотримання етики стає соціальною нормою.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Професійна етика фінансиста є важливою складовою частиною не лише ефективної професійної діяльності, але й формування довіри до фінансової системи загалом. Вона базується на принципах доброчесності, об'єктивності, конфіденційності, компетентності та професійної поведінки.

У сучасних умовах, що характеризуються динамічними змінами в економічному середовищі, цифровізацією та глобалізацією, роль етичних норм зростає. Порушення етичних стандартів може призводити до серйозних фінансових і репутаційних ризиків як для окремих спеціалістів, так і для організацій. Практичне застосування етичних принципів потребує не лише особистої відповідальності фінансиста, але й створення корпоративної культури та механізмів контролю за дотриманням етичних норм.

Водночас формування сильної етичної культури у фінансовій сфері потребує зусиль з боку держави, професійних організацій та самих фінансистів. Лише за умови дотримання високих стандартів професійної етики можна гарантувати чесність, прозорість та ефективність фінансової системи України. У цьому контексті роль кожного окремого спеціаліста є вирішальною, адже саме особиста відповідальність стає фундаментом для довіри в масштабах усієї країни.

Література:

1. Бралатан В., Гуцаленко Л., Здирко Н. Професійна етика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 251 с.

2. Безручук С. Якість фінансової звітності через призму професійної етики. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. 2019. № 4. С. 3–8.
3. Борисюк О., Дацюк-Томчук М. Професійна етика фінансиста в умовах розвитку цифрових технологій. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/artide/view/1589>.
4. Нужна О. Професійна етика та її місце у підготовці фахівців з обліку і оподаткування. *Економічний форум*. 2021. № 2. С. 142–147.
5. Професійна етика – невід’ємна частина загальнолюдської моралі. URL: <https://vinnytska.land.gov.ua/етика-державногослужбовця>.
6. Професійна етика: виникнення, призначення в суспільстві. URL: <http://inform.ucoz.com/load/2-1-0-1>.
7. Алексеенко А. Професійна етика вищої освіти: навчальний посібник. Харків: ХНМУ, 2015. 77 с.
8. Фінансова етика – крок до фінансової усвідомленості. URL: <https://fibi.tech/news/osobisti-finansi/finansova-etika-krok-do-finansovoyi-usvidomlenosti>.
9. Ethics of the financier. URL: <https://download.e-bookshelf.de/download/0000/8266/59/L-G-0000826659-0002817965.pdf>.
10. Чебан Т. Оцінювання загроз професійній етиці в практичній діяльності бухгалтерів. *Економічні науки*. 2021. № 5. С. 141–145.

References:

1. Bralatan, V., Gutsalenko, L., & Zdirko, N. (2011). *Profesiynna etyka* [Professional ethics]. Kyiv: Tsentr uchbovoyi l-ry [in Ukrainian].
2. Bezruchuk, S. (2019). Yakist finansovoi zvitnosti cherez pryzmu profesiinoi etyky [The quality of financial reporting through the prism of professional ethics]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu – Bulletin of Zhytomyr State Technological University*, № 4, pp. 3–8 [in Ukrainian].
3. Borysiuk, O., & Datsiuk-Tomchuk, M. (2022) Profesiina etyka finansysta v umovakh rozvytku tsyfrovyykh tekhnolohii [Professional ethics of a financier in the context of the development of digital technologies]. *Ekonomika ta suspilstvo- Economy and society*. № 41. Retrieved from: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/artide/view/1589> [in Ukrainian].
4. Nuzhna, O. (2021). Profesiina etyka ta yii mistse u pidhotovtsi fakhivtsiv z obliku i opodatkuvannia [Professional ethics and its place in the training of accounting and taxation specialists]. *Ekonomichnyi forum – Economic forum*, № 2, pp. 142–147 [in Ukrainian].
5. Profesiina etyka – nevid’iemna chastyna zahalnoliudskoi morali [Professional ethics are an integral part of human morality]. Retrieved from: <https://vinnytska.land.gov.ua/етика-державногослужбовця> [in Ukrainian].
6. Profesiina etyka: vynyknennia, pryznachennia v suspilstvi [Professional ethics: emergence, purpose in society]. Retrieved from: <http://inform.ucoz.com/load/2-1-0-1> [in Ukrainian].
7. Profesiina etyka vyshchoi osvity (2015): navchalnyi posibnyk [Professional ethics of higher education]. A. Alekseienco. Kharkiv: KhNMU, p. 77 [in Ukrainian].
8. Finansova etyka – krok do finansovoi usvidomlenosti [Financial ethics – a step towards financial awareness]. Retrieved from: <https://fibi.tech/news/osobisti-finansi/finansova-etika-krok-do-finansovoyi-usvidomlenosti> [in Ukrainian].
9. Ethics of the financier. Retrieved from: <https://download.e-bookshelf.de/download/0000/8266/59/L-G0000826659-0002817965.pdf> [in English].
10. Cheban, T. (2021). Otsiniuvannia zahroz profesiinii etytsi v praktychnii diialnosti bukhhalteriv [Assessment of threats to professional ethics in the practice of accountants]. *Ekonomichni nauky – Economic sciences*. № 5, pp. 141–145 [in Ukrainian].